

й почне до нього добиратись,— в той час в Із'яславі розпочинається велика пожежа й всі біжать спасатись. А хата того, що натрапив на скарб, у першу чергу загорається“.

А населення в Із'яславі буде стільки, як до нападу, тоді як Із'яслав зіллється з другою оселью, тоді й золотого знайдеться.

Блонський, учит, м. Остріг, 1912 р.

Бернардини.

На чудовому місці, на надзвичайно високому березі річки Гориня, який являє собою кінцевий язик льосового краєвиду й підноситься метрів на 30 над рівнем води — стоїть величезний будинок польського монастиря. Носить він назву „Бернардини“ й висотою своєю панує над тією частиною Із'яслава, що зветься „старим містом“. Ще здалегідь кидається в вічі висока дзвіниця й робить вражіння фортеці камінна стіна, що білою биндою оперезала всю монастирську садибу. Зелене обличчя густого садка соромливо виглядає зпоза білих стін і наче просить відділити його від стіни чорною кучерявою стрічкою. А внизу півкільцем обмиває гріхи монастирські річка Горинь і наче свариться з берегами, що примушують її займатись такою невдячною роботою.

Спуститись від монастиря вниз по горі до Гориня, або знизу напрямцє дошкратись до стіни — це мета завзятих хлоп'ят. Допомагають їм у цій роботі руки, ноги і язик, який лопаткою висить то праворуч, то ліворуч. Зате оченята, що блищать жаринками, свідчать за те задоволення, яке випадає на долю щасливця, що доп'явся до стіни.

Діди розказують:

Було це за часів Хмельниччини. Як тепер стоїть монастир, так і колись стояв. Величезні підземні ходи частково залишились, частина завалилася, а в ті часи вони були справні й вели аж на „Бабину гору“, в ліс. Засіло в монастирських льохах і підземних ходах безліч польського війська. Притихли, ніби їх нема. А манахи дзвони гойдають моляться та військові переказують, що навкруги робиться. Хмельницький з хмарою війська підійшов до Із'яслава та все лисицею поглядає на Бернардини. Не вірить він нудній тиші та хлипким молитвам.

— „А ну, хлопці, метушніться!“

Гукнув — і розсипались. Тільки чути, як ковані чоботи цокують по каменю. Як би й не було ні добре вкованих дверей, ні крицевих засовів — все поодчинялось. І пішов гук: „Ляхи в зброї“. Глянув Хміль на одного Бернардина — в того віки, що залізни, опустились. Глянув на другого — теж. „В шаблюки й до щенту!“ гукнув і ногою топнув, і пішло перекоти-полем: „В шаблюку, до щенту...“ Ніхто не молив, не благав: не було часу. Так січуть баби капусту — мовчки, не кваплючись і, голівка за голівкою, з великої кучи, перетворюються в мотлох; Чи залишився хто? Певне, що залишився, раз було кому переказувать.

Пішла хмара на захід, затихло навкруги. Цілий тиждень гули дзвони в Бернардинах і чутко було жалібні співи з-за великого муру.

Потім одчинилась брама, життя пішло по старому. Тільки два манахи, що опустили віки перед Хмелем, зникли — ніхто їх більш не бачив. Спустились вони в глибокі льохи й там до сього часу моляться. І коли їх борода виросте настільки, що впреться в ту землю, де поховані польські вояки, — все вбите військо встане й знов почнеться війна поміж Польщею та Україною.

П. Нокс, учень профіск.; м. Анноніль, 1925.

Бабина гора.

Біля міста Із'яслава, на Шепетівщині, є невеличкий лісок. Поріс він на горі, яка має вигляд півмісяця й своїми невеличкими рогами охоплює місто. Це — найближчий ліс і без нього Із'яслав багато стратив би в своїй природній красі. Вінком охопив він Із'яслав і створив для нього той зелений обрій, що на його тлі місто, а особливо здалеку, має вигляд червоної квітки. Такого вражіння надають йому дахи будинків, що майже всі криті червоною черепицею. Поетичність вражіння губиться, коли ввійти в місто: бідне й надто таки брудненьке... Але сама назва „Із'яслав“, та стародавній будинок на горі, що носить не менш поетичну назву „Замка Рогніди“ — ворущать спогади про щось надзвичайно далеке, стародавнє.

Про свій лісок мешканці Із'яслава розказують таке:

В великій пригоді був цей лісок для міста. Багато літ назад, коли татарва робила нечисленні напади на місто, багато мешканців було перебито, ув'язнено, а особливо жінок і молоді. В ті часи Із'яславський ліс не був тим барвистим проліском, яким він є тепер, а глухим, мугутнім бором, де можна було добре сховатись. І лише приходили чутки, що йдуть татари, — всі жінки й діти тікали в ліс, що на горі, а чоловіки із зброєю в руках захищали й місто й доступ до лісу. Частенько доводилося жінкам тікати на цю гору, й вони пристосувались до неї, як би розподілили гору по між себе — кожна мала своє улюблене місце. І стали цю гору звати „Бабиною горою“, й так ця назва залишилась і до сього часу.

П. Нокс, 1925.

Побоїще.

На північ від міста Із'яслава, в парі верстах від нього, росте густий, листв'яний ліс. Багато там осики. Самий легенький вітрець примушує листя шопотіти, й воно тримтить, ніби перелякане. Таке вражіння, що стоїть осика на сторожі, щоб не пропустить ані одного струмочка вітру. І це шепотіння листя й його крутький неспокій створюють настрій тихого суму.

Десь високо, на самому кінчиківі гілячок, одноманітно й без перерви, довго-довго тримтять поодинокі листочки. Вони відокремилися, повітря з усіх боків, вільно й без перешкод лоскоче їх, і листки, як метелики на квітці, упиваються ласками вітру.